

A' FELS. R. CSÁSZARNAK ÉS A. KIRALYNAK
KEGYELMES ENGEDELMÉBŐL.

*Költ Bétsben Juliusnak 5-dik napján 1796-ik
esztendőben.*

B é t s.

Poson Sz. K. városnak lakosai e' folyó hada-
kozásnak ideje alatt, sok ízben, és sokféle-
képen bizonyították uralkodó Fels. Fejedelmünk
eránt való hűségüket. — Leg közelebb az oda
való stutzos Társaság 122 darab ízép stutzot kül-
dött ö Felségének ajándékba, ide rendelt, és a'
múlt vasárnap itt vólt érdemes deputatusai, úgy-
mint *Braunecker* fő strázsamesterje, *Seszel* apati-
kárius, *Römer* chirurgus, *Zechmeister* kereskedő
és *Weber* typografus urak által, azoknak a' Ty-
rolisbeli stutzosoknak fel fegyverkeztetésekre, a'
Fels. Fejedelmeknek, hazájoknak, és vallá-
soknak ellenség ellen való védelmezésekre önként,

B

és tsupán hazafiúi igaz buzgoságból ajánlották magokat, 's nagy rézént ki is rukkoltak tartományoknak végső határaitra.

Német Ország.

A' közelebb múlt hónap 18-ikától fogva 21-ik napjaig történt hadi dolgokat a' *Rénus* melylyéki közönséges levelek is hosszasan és körülállásosan elő beszélik: de mivel ezeknek summája is tsak az, a' mit mi is már két postán közlöttünk Érd. olvasóinkal, szükségtelennek lenni itiljük a' már egyszer vagy többször meg főtt rákot ismét és ismét politica asztalunkra fel vinni. Ezekon kívül a' következőket jegyzük meg.

Egy *Frankfurti* correspondensünk meg nem foghattya, mi okon hátráljának még mostis a' Frantziák, 's világosan azt mondja, hogy ezen tsekedetekben is egy ólly fortély fekszik, mellynek tökéletességre való menetele előtt, senki is végére nem mehet, ezt is hozzá adván, hogy már Májusnak 15-ik napján el vegeztetett legyen a' Fr. armádiánál, hogy az az után harmad nappal következő tsatában nagy veszteségével is háttat vessen az ellenségnek. — Ez ugyan nem lehetetlen dolog: mindazáltal meg mi sem foghattyük meg, hogy mitsoda hasznos következése lehetne szerentsélen ütközetjeknek; talán az, hogy *Neuvidi* erősségeiket, a' mellyeknek készítéseken az egész múlt télen foglalatoskodtak, egy két szempillantásban el veszítsék, és egy erős helyvel kevesebbet birjanak a' *Rénus* jobb partjan, a' hol t. i. lábaikat meg támaszthassak.

De bátor valamelly kevés hasznotskájok legyen is ezen hátrálásoknak, valósággal igen nagy árron kellett nékiek azt meg vásárolniok, mivel, a' mint egy *Frankfurti* levélből olvassuk, *Wejersbuschtól* fogva *Ukerathig* halmozva feküttek a' meg öletett és meg sebessitetett Frantziák, és minekutánna *Düsseldorfig* üzték volna őket a' győ-

zedelmes Austriakusok, ottan lévő erős sántzaiknak első linéájába bé rohanván, az abban feküdt patriotákat le apították, és 60 ágyuikat el foglalták. Ezen történetben különös vitézséggel viselték magokat a' *Karajtzai* könnyűszerű lovas serege, és a' Saxoniai V. Fejedelemségbeli katonák.

A' Frantziák hátralásának hasznos következéseit, a' mint fellyebb is mondottuk, senki meg nem foghattya, de bezzeg annak káros következései sokkal szembe tűnőbbek, mint sem azokat el halgathatnánk. *Neuvidből* írják, hogy minekutánna ottan a' *Rénus* vizén által költöztek, és ottan lévő sántzaikba le felepedtek volna, számos ágyú golyobisokkal és haubitzákkal közöngették a' város épületjeit, a' midőn egy tehetős polgár 12 esztendő leánykáját egy ágyú golyobis agyon ütötte. — Azóltától fogva minden adás vevés megszünt, a' félelem éjjel nappal szorongatja a' lakosokat, minden zöld fűveiket meg étette, 's még lábon állott cletjeiket ölzve tapostatta, és a' még tárházakban lévő magvaikat erőszakkal el ragadozta az ellenség, mellyekből szorongató szűkségnel, 's az abból következni ízokott pusztító nyavalyáknál egyebet várhatni nem lehet.

Ellenkezőképen viselték magokat azok a' Frantziák, a' kik a' Nassóviai tartományon, és a' *Treviri* Érsekségnek egyik részében által futottak. A' köz ember ugyan ezekben is bosszúját akarta állani a' föld népen, és minden vagyonaiknak el vételek után hajlékaikat porrá 's hamuvá tenni: mindazáltal a' velek lévő tisztek, a' kiknek kétség kívül mind neveltetések, mind indulatjok jobb volt mint az elsőbőknek, zablan tartották őket. — *Lefevre* Fr. Generális, a' kit némelly újság levelek kapott sebeiben még hőlnak lenni hirdettek, *Bonnart* divisionális Generállissal egyetemben, szerentsétlen tsatájok után ép testel *Neuvidben* vólt, 's az utólsobbra az *arrieregarde* (a' hatra járó sereg) kórmányát bizta.

Olasz Ország.

Ez a' deák példa beszéd: *Si vis pacem para bellum*, az az, *A' tisztességes békeesség meg nyerése végett szükség a' hadhoz készülni*, reá illik *Nápoly* Országra. Tagadhátatlan dolog, hogy a' *Nápolyi* ministerium *Párisba* küldött követje által, a' Spanyol Udvar közbenjárása mellett, el kezdette a' békeesség tractát; de nem őlly formán, hogy maga tekintetéről el felejtkezvén helyt adjon a' győzedelmeiben fel fuvalkodott *Párisi* Directorium törvénytelen kívánságainak; hanem hogy őlly békeessgre léphessen vele, a' melly mind a' monarchák méltóságával, mind Európának tsendességével meg egygyezzen. Azonközben azon esetre, ha azen végét el nem érhetné, minden szükséges hadi készületeket meg tétet a' Felséges király, 30000 regularis katonákból álló sereget és 40000 provincialis, az az, föld népéből álló katonaságot gyűjt öszve, és önnön maga kívánja azt az ellenség ellen vezérelni. Hadi seregének nagy része már is a' Sz. Pápa Birodalmának határain táborozik, 's akként vagyon fel osztatva, hogy annak egy része *Sora* mellett, *Rómától* 9 német mélföldnire, a' másik *Tronto* alatt a' *Hadrianus* tengeréhez (*Mare Adriaticum*) közel állott ki vigyázatra. Meddig é a' sereg fognak e' maradni, avagy a' Pápai Birodalmon keresztül az ellenség eleibe menni, bizonyosan nem tudatik: Minthogy a' *Nápolyi* lovasság töbniré a' Cs. K. armádiánál szolgál, és a' *Frantziák* sebes előmenetelek által el szakasztatott a' haza való meneteltől, a' Fels. király parantsolatjára 18 eskadronból álló és önkényén szolgálni akaró nemes ifjúságot állított fel *Spinelli* Generális. Ennekfelette egy királyi hirdetményt tétetett közönségessé, melly által minden *Nápoly* és *Syciliai* Országokbeli nemesség arra serkentetik, hogy kotsi vonó és lovagló paripáit a' Status szolgálatjára adni, 's kotsisait és szolgait a' verbuáló katonaság közzé menni engedje, mellynek a' leg na-

gyobb késséggel engedett a' nemesség. *Calabria*-ból is 8000 jól fel fegyverkezett ifjak indultanak a' király és haza szolgálatjára. *Kasserta* várasa önnön maga egy 500 főből álló batalliont küldött *Nápolyba*. Utoljára azt se mellőzhetjük el, hogy a' Nápolyi kir. háznak leg hivebb szolgái, az úgy nevezett *Lazarónik*, a' kik már egynéhány ízben nagy veszedelemből mentették ki Felséges fejedelmeket, ennek különös biztatására, egyenlő szívvel lélekkel, arra kötelezték magokat, hogy kézzebbek lesznek magokat mind egy lábíg öfzve kontzoltatni, mint sem a' dühös ellenséget *Nápoly* Országba bé botsájtani.

Valamint a' Nápolyi Fels. király egy oldalról, úgy Császár ö Felsége a' más részről a' leg hathatósabb eszközökhöz nyúltak az ellenség előmeneteleinek meg gátolására. Éjjel nappal marsiroznak a' lovas és gyalog katonák a' *Tirolisi* határokon és a' *Triesti* környéken táborozó Cs. K. armádiákhoz, mellyeknek vezérlésekre, és az ellenség mozgásainak vizsgálására, Gr. *Kollaredo Ventzel* hadi Tármentert *Laybachba*, *Neugebauer* F. M. Lajtinantot *Klagenfurtba*, és *Specht* Gen. Majorjort *Triestbe* küldötte ö Felsége. — Örömmel értettük, hogy a' *Mantuai* vitéz *Commendans Cantotto* F. M. Lajtinant a' kórmánya alatt lévő őrizettel az ostromló ellenségre ki tsapván sok Fr. patriótát küldött a' más világra, az életben megmaradtakat pedig egynéhány ezer lépéssel hátrabb nyomta az említett várnak környéken, úgy annyira, hogy már most semmit nem árthatnak azoknak ostromló ágyúi.

Egy *Párisi* közönséges újság levél illeténelbölts glossát foglal magában a' *Mediolanumi* Fr. proclamatiókról: „Hát ugyan *Hebert* és *Chaumette* idejekre tértünk e' vissza? Egészlen meg akarja e' Monsiö *Buonaparte* homályosítani *Olafz* Országi vitéz tetteit, a' midön néhai *Anacharsis Klootz* nevettségés és útálatos játékát akarván jättzani az egész emberi nemzet szófzóllójává akar lenni, s

e' világnak mind az 5 részét kívánja municipallizálni? Egyenes szívü emberek, a' szabadságnak okos barátjai, olvassátok csak meg az ezen Generális és *Salicetti* Terrorista parantsolatjokra, *Majlandban*, *Floreólnak* 30-dik napján ki adattatott hirdetményt, 's valjátok meg olvastatok e' valaha ennél nemtelenebb 's tudatlanabb ki fejezésekkel öfzve font írást? Nintsen nagyobb ostobaság, mint ólly embereknek szabadságot adni akarni a' kik azt nem kívánják. — Mint azoknak a' fejedelmeknek és kórmány székeknek uralkodások álól őket fel szabadítani akarni, a' kik ellen semmi panaszok nintsen. Kívánjatok inkább pénzt a' mennyit akartok a' meg hódoltatott nemzetektől, ezen tselekedeteket minden előbbi hódolóknak példájok által meg igazithatjátok; de azzal tsábitani valamelly nemzetet, hogy egy 20 millió livrából álló hadi sattsz tsekélység légyen az általatok adandó szabadsághoz képest, már ez minden határt fellyül múló dolog, 's ólly, mellyen borzadni kell a' természetnek. Beszédemnek igazságát már is vóltaképen tápasztaliák *Lombardiában* lévő seregeink."

Batáviai Respublika.

A' *Hágai* Nemzeti Conventnek azon projectuma, melly szerént a' népnek ismét öfzve gyűjtettni, és a' nemzeti képviselők hatalmának ólly szelesen ki kellett vólna terjesztetni, hogy nemcsak a' fel fegyverkezett polgársággal, hanem a' nemzet finantziájával (kintstarával) is szabadon és tettzesek szerént bánhassanak, a' Jun. 7-dikén tartott gyűllésben a' voksoknak töbsege által annyiban meg vettetett, hogy az elsőbb tárgyról való tanátskozás határozatlan időre halasztatott; a' másodikról pedig az a' végzés hozatott, hogy minden tartomány két biztosokat nevezzen ki azon útnak és módnak ki kérésésére, a' mellyeken a' respublika közönséges szükségeire meg kívántató 60 milliómokat öfzve lehessen szerezni,

Zelandia és *Geldria* leg kevesebbet sem akarnak ezen summának ki potolására adódnai. — A' hevesebb indúlatú revolutionisták azt sürgetik leg inkább, hogy a' nevezett tartománybeli vólt kormányzéknek tagjai fizessék vissza az 1787-ik esztendőtől fogva húzott fizetéseiket és pensioikat; a' kik ellen mindazáltal egyenesen protestált *Noel* Fr. követ, azon okból, mivel azon capitulatióval, a' melly mellett *Utrecht* várasa 1795-ik esztendőben magát a' Fr. truppoknak alájok vetette, egyatáallyában ellenkezik. — A' Fr. követnek ezen maga kijelentése ellen panaszt tettek az *Utrecht* tartománybeli nemzeti képviselők a' Jun. 10-ik napján tartatott gyűlésben, azt adván okúl, hogy azon capitulationak már most semmi helye nem lehet, és hogy az által a' respublikának belső dolgaiba akarja magát a' Fr. követ elegyíteni. — Ezen dolognak szorosabb meg vizsgálása egy bizonyos személlyekből álló commissióra bizattatott.

Az *Utrechti* reform. Prédikátorok, a' kiknek azon tartománybeli kormányzék végzése szerént, ennekutánna nem a' közönséges kasszából, hanem tulajdon halgatóik által kellene fizetődnie, közönségesen protestáltak a' *Hágai* N. Convent előtt, a' melly is mindjárt akkor azt a' végzést hozta, hogy a' munkában lévő új Constitutiónak végbe menetele előtt, sem egy, sem más tartomány semmi újítást ne tegyen.

Az 1787-ik esztendőtől fogva Fr. Országba ki költözött, hanem a' jelenvaló környülállások közt hazájokba vissza tért Batavusok nagyon meg tsalatoztak reménységekben, mind azért, hogy érdemeikhez illendő hivatalokat nem nyerhetnek, mind pedig azért, mivel Fr. Országba vitt tökepenzeik ottan le tartóztattak, 's ki tudja juthatnak e' azoknak birasához valaha, avagy soha sem? Ezen hazafiakra nézve, a' kik instántziaiknak soksága által nagyon meg terhelték a' N. Conventet, leg közelebb az a' végzés hozatódott, hogy hat hét el forgása alatt adják okát hazájok-

ból lett ki költözéseknek, és mutassának hiteles tanúbizonyság leveleket hazájokon kívül való fegyhetetlen életekről, és magok táplálásának módjáról.

Az *Amsterdami* zenebonát indított polgári pattantyús sereg eránt közönségessé tétetett hirdetményben arra köteleztetnek annak tagjai, hogy többé sem forma ruhát, se fegyvert ne viselhesenek. — A' *Geldriába* és *Oberyssebe* marsirozott *Batavus* seregek táborba szállottak *Zvoll* vidékén. A' *Vlissingai* kikötő helyben mostanában ki készült Frantzia eskadrét (kis flottát) a' Német tengerben ólalkodó Anglus prédáló hajók ellen fogja *Stabel* Contreadmirál ki indítani.

Minap egy Hollandus hajós tiszt öszve találkozáván a' *Vestfáliai* kerületen keresztül folyó *Ems* vizén egy Anglus hajóval, a' Prussziai territorium jussaira semmit nem ügyelvén, azt el rablotta. Ezen történet által meg sérejtetnek lenni tartván magát a' *Vestfáliai* kerületben lévő Prussziai kormányshék, nem a' Hágai N. Conventől, hanem az ottan lévő Frantzia követtől kért magának elégtételt. Ebből a' következik, hogy a' Prussziai udvar vagy a' Fr. nemzet adófizetőinek, vagy az ő kormányozások alatt lévő embereknek lenni tartja a' Batavusokat, vagy úgy gondolkozott, hogyha a' Hágai Conventől magától kívánt volna elégtétel adást, azon tselekedete által meg esmerete volna a' Bataviai respublika mástól való nem függését, és így nemcsak az Orániai fejedelem, hanem a' még háborúban lévő szövetséges fejedelmek is meg bántódtak volna.

A' miolta a' Frantzia seregek a' Batavia respublika tartományaiba bé menvén ottan le telepedtek, azolta rész szerént a' Batavusok rovására, rész szerént papiros pénzre ettek, ittak, és ruházkodtak, melly miatt egynéhány millióra szaporodott az ottan keringő assignatáknak száma. — A' Frantzia kormányshék által ezeknek vagy mandatokkal (új Fr. papiros pénzel) vagy

kész pénzel való fel tseréltetésekről hozott végzese a' Batavusokat is figyelmetesekké tévén, a' többi közt a' *Gröningai* tartomány azt kívánta a' Jun, 13-ikán tartatott gyűlésben a' *Hágai N. Conventól*, hogy a' kasszájában lévő két millió assignataktól vagy egy, vagy más úton 's módon szabaditassék meg.

Elegyes Tudósítások.

Egy *Velentzei Kurir* Jun. 5-kén érkezhén-meg *Romába*, az ottan lévő *Velentzei* követnek, és Admirál *Condulmerek*, a' ki *Néápolisból* ment vala oda, olyan rendelést vitt magával, hogy Admirál *Condulmer*, azonnal *Velentze* felé vegye a' maga útját. A' Kurir pedig azzal *Néápolison* kerefztül, *Corfu* felé indulván-el, az oda való Gubernátornak olyan parantsolatot vitt, hogy az ottan álló *Velentzei* flotta *Velentzebe* evezzek. — *Károly Krestely József*, néhai *III. Augustus* Lengyel király 's egyszersmind *Saxoniai V. Fejedelem* második szülött fia, *Albert* hertzeg testvér bátyja, életének 63-dik esztendejében, a' múlt hónapnak 26-dikán meg holt. Született 15-dik Juli 1733-dikban, *Kurlandiai* hertzogségre választatott 1758-dik esztendőben; de az után helyébe néhai *Gr. Biron* emeltetett azon méltóságra a' *Pétervári* udvar által. — Egy, a' múlt hólnapnak 18-dikán *Wetzlar* környékén történt tsatában meg sebesített, és az *Altenbergi* erdőben halva találtatott *Fr. tizt* holt testére ülvén kedves kis kutyátskája, senkinek meg nem engedte az ura holt testéhez való közelítést. — A' nevezett *Altenbergi Franciscanus* szerzetes papok igen jeles példáját adták kerefztényi türelemeknek az által, hogy egy sebbe esett és klastromokba bé vitetett *Saxoniai* lovas hatonának kívánságára nemcsak meg engedték, hanem önnön magok bé hívták az oda való *Evangelicus Prédikátort*, a' nevezett sebes katona vigasztalására. — *Bornard Fr. Generál* azzal biztatta a' kormánya alatt lévő tizteket,

hogy ő Jun. 15-dikén *Wetzlarban* fogta vélek ebédelni; azonban ellenkezőképen történt a' dolog; mivel az azon napon esett véres tsatában agyon lövetvén a' más világon nyitotta fel a' szemét. — Egy *Afrikai* Izeretsen fejedelen, kinek *Küste Mina* a' neve, *Lisbonában* a' kerefztény vallásra térvén a' *Brasiliai* fejedelem és fejedelem asszony lettek kerefzt apjává és anyyává. — A' *Jerfzei* és *Guernfzei* szigetekben tartózkodó Fr. emigransokat a' kis Britanniai Royalistákhoz küldötte a' *Londoni* fő kormányszék. — A' *Würtembergi* örökös hertzeg által el jegyeztetett *Angliai* királyi hertzeg asszonyon *Sarlotta Karolina Mathildisen* kívül, *Ersébet* királyi hertzeg asszony is meg mátkásodott a' *Sax-Góthai* örökös hertzeggel *Emil Leopold Augustussal*. — A' *Yorcki* hertzeg és hertzeg asszony szép és tsendes házassági életékért különösen tiszteltetnek a' nép által. — *Drouet Menehoudi* posta mester, a' ki t. i. néhai *XVI Lajost* Fr. Országból lett ki utazásakor meg tartóztatta, és most nemzeti képviselő lévén az utolsó *Párisi* öfzve esküvésnek fejedelme vala, mostani fog házából épen őlly eszköz, t. i. egy esső ellen való által akart ki szabadulni, mint a' minémüvel az *Austriai* fogságban létekor *Spielbergnek* egyik ablakán le botosátkozott, 's egyik lába el is tört. — A' *Tirolisi* fegyverben öltözött és hazájának védelmezése végett a' határokra ki rukkolt ifjúság egészségének fenn tartására igen szép orvosi regulákat írt és adott ki egy buzgó indulatú és értelmes orvos. — A' Gr. *Wurmser* armádiájától, *Lauer* Generálissal együtt 5 értelmes Ingenieur tisztek küldettek az *Olasz Országi Cs. K.* armádiához. — *Zimmermann* urat a' *Mathesisnek* és termézeteti tudománynak a' *Helmstadti* fő oskolában közönséges tanítóját, külömbkülömbféle sok érdemeiért, mind két nembeli maradékai-val egyetemben, Német Birodalombeli nemessé tette Császár ő Felsége. — *Azara* Spanyol minster *Romából Majlandba* ment, őlly feltétellel, hogy *Papa* ő Szentsége és a' Fr. Respublika közt

békességet eszközölhessen. — A' *Génuai* tartománybeli parasztok egynéhány embert le sóztak azok közül a' *Frantziák* közül, a' kik a' *Frantziák* által reájok vetett hadi satznak öfzve gyűjtésére ki küldettek. — *Crillon* igen híres Spanyol Generális, a' ki az úfzó batteriát fel találta, és 1781-dik éfztendőben *Gibraltár* várát az Anglusoktól visszafra venni akarta, de az abban vólt Anglus *Commendans Elliot* tüzes golyobisai által úfzó batteriái el süllyesztetvén nem boldogulhatott, a' múlt Májusnak 19-dik napján, életének 80-dik éfztendejében e' világi fözvevényes pálya futását el végzette. Leg elsöben is 1731-dik éfztendőben *XV Lajos* Fr. király ármádiájánál kezdett szolgálni, holott gráditsonként Generálisságra fel lépven, Generál Lajtinant fövel a' Spanyol király szolgálatjába lépett, és 68 véres isatákban vólt jelen. A' Portugallusok ellen 1762-dik éfztendőben támadt háborúban ö vezérlette a' Spanyolokat, ö foglalta el 1780-dikban a' *Minorka* szigetét, és ezen érdemére nézve *Kalenzia* és *Murtzia* Országoknak Generális Kapitánnyává tétetett. — Minapában meg hólt *Gr. Pellegrini* Feldmarsal helyett, *Károly* fő hertzeg tétetett az *Ingenieur*, *Mineur*, és *Sappeur* corpusoknak fő. kormányozójává. — A' *Tirolisban* táborozó Cs. K. ármádiának, és az önként fegyvert fogott *Tirolisiaknak* meg vizsgáltságokra *B. Alvintzi* hadi Tármentert küldötte Felséges Urunk. — A' Jó reménység hegyéhez újokban számos hadi sereget küldött a' *Londoni* fő kormányfzék. — A' *Párisi* közönségnél 15 hónap alatt 5994 házasszemélyek váltak el egymástól, a' kik között 2124 férfiak és 5870 asszonyok találtattak, a' kik az el válást keresték; következésképen 3 ötöd réffzel több asszonyok mint férfiak kívántak a' házassági élet kötele alól fel öldoztatni.

Magyar Ország.

Szathmár Vármegyéből Jun. 20-dikán. Megérett egy tolvajnak a' *Diófzegi* vásár. A' miolta a'

tolvajok eránt adatott kegyelmes parantsolat szerint e' mi Nemes Megyénkben a' jó rendelések meg tétettek: azólta sokkal ritkábban történnek a' tolvajok által esni szokott meg károsítások, és most már a' leg fortélyosabb haramja is fel tekerje az eszét, ha tolvajlásában bódogúlni akar. Példa erre egy megyénkben lakott tolvaj, a' ki éjtszakának idején két lovat el lopván, de más nap reggel azokon a' Vármegye bélyegét szemlélvén annyira meg szeppent, hogy semmi utat módot nem tudott gonofz tettének el titkolására találni. Végtére mind a' két lovat föbe ütötte, meg nyúzta, és hogy fárattságának jutalmát vehesse, a' bőröket egy bizonyos vargának el adta. Ez jól körül nézvén, 's meg vizsgálván a' bőröket a' Vármegye belyegét rajtok meg esmérte, 's minden halasztás nélkül el vádolta a' tolvajt, a' ki is szoros ráhára vonatván kéntelen kedvetlen meg vallotta gonofz tselekedetét, és már most a' tömlözt fenekén süti a' makkot.

Isten kegyelmességéből, körülöttünk mindennütt bővséggel biztat bennünket a' mi kedves anyánk a' jóltévő természet. Nemtsak az őfzi, hanem a' tavaszi vetések is a' leg boldogabb időre mutatnak, helyel helyel ólly kövérek lévén az őfziek, hogy a' kalászfoknak, nehézsége miatt már meg is dülték. A' Szent György napig tartott télen meg soványodott marhák is nagyon hiznak az ideje korán való essözések által meg kövértetett legelő mezőkön. Illyenképen valamint *Ceres* nénénk, úgy *Bachus* bátyánk is jó indulattal viseltetnek erántunk.

A' postai manipulatióban eddig esni szokott hibáknak el igazítása végett, de egyfzersmind a' correspondentiáknak a' magok helyekre való hamarabb jutásokra nézve, jelentetik az Érdemes Publicumnak, hogy mivel *Ns. Szathmár* Vármegye gyüllései és törvény székei nem *Szathmárt*, hanem *Nagy Károlyban* tartattatnak: ahozképest az ezen Vármegyéhez küldendő leveleket nem *Szath-*

márta, (mint *N. Károlyndi Máramaros* felé két stációval tovább hejheztetett helyre) hanem *N. Károlyba* kellek utasítani.

* * *

A' Magy. Kurir B. Füredre való utazásának, és ottan apródonként gyűjtött tapasztalásainak summás le írása.

A' munkás elme nemcsak tsendes honnyában, hanem úton, útfélen, és nyughatatlan imitt amott való tartózkodásai közt is hazaja hasznának elközlésében foglalatoskodik. Ezt bizonyítják a' régibb és újabb időkben élt tudós utazóknak csak nem minden nap kezünkön forgó hasznos munkáik és jegyzéseik. — Vajha mi is követői lehetnénk ditsiretes nyomdokaiknak, és ha nem másutt, leg alább kedves hazánkal közlött jótéteményeit a' természetnek szorosabban vizsgálánk, így sokféleképen használhatnánk magunknak és hazafi felebarátainknak.

Olly végből utaztam le a' múlt Május közepén a' *B. Füredi* savanyú vízhez, hogy annak itala által a' múlt télen egészségemtől meg fosztó terhes nyavalyámnak bennem maradt maradványait, nevezetesen lépemnek kezdődött, és naponként öregbedett dagadványát ki moshassam, s eloszlathassam, el is értem ezen fel tett tzelomat, hála legyen a' hegyelmes egeknek, szerentsésen; e' mellett olly tapasztalásokat gyűjtöttem magamnak, mellyeket hazafiúi kötelessegemnek s felebaráti szeretetemnek meg sértődése nélkül el nem titkolhatnék. Remenylem, a' ki a' jót be-tsüllli, haladatossággal fogja jegyzéseimet olvasni.

Hazánknak egy olly környékére menvén le, a' hol életemben soha nem jártam, vizsgáló szemekkel néztem az előmbe ötlött nevezetesebb dolgokat. Láttam Vas Varmegyéből *Papa* féle való utazásomban azt a' szép kerékded *Somlyai*

bortermő hegyet, mellynek szívet vidító nectárját már annakelőtte is kóstolgattam. Hihetetlennek lenni tartottam, hogy ez az egy hegyetske esztendőnként 10 — 12 's több ezer akó bort teremhessen esztendőnként, 's annyi hafznot hajthasson a' biróknak. Az öt, hat, tiz, 's tizenkét esztendei *Somlyai* bor leg jobbnak lenni mondatik. Ritkán tsallya meg a' fzőllős gazdak' reménységét. Sajnalva tapasztaltam azt mindazáltal, hogy *Dömölköt* ki véven, sohol az egész környéken szűz *Somlyai* bort nem ihattam.

Pápára érkezvén szorgalmatossan meg néztem azon gyönyörűséges nagy templomot, mellyet ezen mező várasnak mostani örökös ura Egri püspök Gr. *Eszterházy Károly* ó Excellentiája 1788-ik esztendőben kezdett építeni, és kevés héján már egészen tökéletességre is vitt. Mondhatom, hogy ennek párját Magy. Országban tellyességgel nem, és Német Országbanis igen ritkán lehet találni. — Igen közelit azon *Berlini* catholicum templomhoz mellyet néhai tudós Kardinál *Quirini* tulajdon költségén építeni kezdett, és II-ik *Fridrik* Pr. király tökéletességre vitt. Valamint ennek, úgy a' *Pápai* nagy templomnak festése bámulásra méltó, mellyért, a' mint hallottam, *Malperts* Bétsi híres festőnek 17 ezer forintokat fizetett ó Excellentiája. Formájokra nézve ez a' külömbiség nagyon ékét templom közt, hogy a' *Pápai* négy ízegeletű, a' *Berlini* pedig *à la rotunda Romana* nagyon építve, az az kerék, oldalain egyetlen egy ablak sinsen; még is a' tetején hagyatott kerék ablakon bé sütő nap világ annyira meg világositja, mintha 20 's több ablakok vólnának rajta. — A' várason kívül, a' Győri út mellett, hasonlóképen ezen buzgó püspök úr költségén épitetett szép kápolna, és az a' mellett lévő kálvária is nem egy két tekintetre méltók. — A' Grófi vár, 's az a' körül lévő allékkal kies kert is érdemesek az utazók figyelmetességére. Ott való rövid mulatásom miatt a' várnak belső részét meg nem járhatván, belső ekességéről írni semmit nem

udok. A' vár északi oldalán túl lévő kertnek hátulsó részét, melly ennekötte tsupa ingoványból áll vala, Herkulesi munkával, és felettébb nagy költséggel szép és külömbkülömbféle árnyékos fákkal ekes helyvé változtatta nevezett örökös ura, és a' mint láttam, meg mostis szüntelen dolgoztat rajta munkásaival.

A' Pápai Reform. iskolát is, mellynek régtől fogva jó hírét nevét hallom, kívántam meg szemlélni. A' mint közönségesen tudva vagyon, néhai ditsőséges emlékezetű jó királyunk *II. József Császár* kegyelmes engedelméből állitatott ez vissza, még is már is annyira virágzik nagy érdemű Tanítóinak faradhatatlan szorgalmatosságok után, hogy mostis 500 felül vagyon az abban tanuló ifjúságnak száma, és ha mostani tanítói hafznos fel tételekben akadályt nem szenvednek, ma hólnap más nagyobb iskolakkal vetelkedni fog a' elsőségről. — Két Professorai *Márton István*, és *Láczay József* urak, mind ketten az ifjúság nevelésére nem annyira készült, mint inkább magától a' természetűl teremtett férfiak lévén minden felsőbb tudományokban, u. m. a' filozófiában, matésisben, a' profana philológiában, úgymint a' deák és görög nyelvekben, a' geografiában s. a' t. a' leg jobb crestomatiákat készitettek, 's adtak az ifjúság kezébe, mellyeknek segítségek által igen szép előmenetelt téhet. A' vallásról való tudománynak nem a' veszekedő, hanem csak azon részét szokták tanítani, a' melly által halgatóik jó keresztényekké és polgárokká tétetődhetnek.

Külső vagy inkább házi rendelései is nem utólsók ezen iskolának. Az alsóbb classisokban a' gyengébbek, a' felsőkben pedig a' fellyebb valókat tanítatnak. — Az úgy nevezett auditoriumjok szép és tágas, mellyben ólly formán vagynak a' karos székek épittetve, hogy a' halgatok mindnyáján a' közepén lévő cathedraban álló, vagy ülő tanítójoknak szemébe nézhetnek. — Az iska-

lában lakó deákoknak különös lak és háló szobáik vagynak; igen helyes gondolat, mivel az éjjeli párodzás által testekből ki ment, a' tüdőbe meg ritkítatott, és ártalmas levegő eget nem kén-
 telenek nappal magokba ismét vissza szivni. — Ez egyet helybe nem hagyhatom (de ezt nem azért írom, mintha más izézését pítzkálni akarnám) hogy az öreg deákok mind a' várasra, mind a' mezőre való ki menetekben hosszú fekete dol-
 mányt viselni köteleztetnek, mintha e' nélkül lehetetlen volna az ifjuságnak az erköltsi jóságban elő menni. — *Vestis non facit monachum.* — A' régi szokásokhoz ragadott emberek azzal kíván-
 nyák magokat támogatni, hogy a' Cathol. Seminari-
 umokban tanuló ifjúság is illyeten színű köntöst visel. — Ezeknek mindnyájoknak papságra kell magokat szentelni, 's ritkán történik, hogy a' Seminari-
 umokban tanulók közül valaki többé világi legyen; ellenben a' Reform. Collegiumok-
 ban tanuló és hosszú fekete köntöst viselő ifjak nem lesznek mind pappá, hanem többnyire kü-
 lömbféle világi életre adgyák magokat. — Jobb volna nékiek is világi köntöst viselni, és nem ruhájoknak színe, hanem erköltsi disziretes tulaj-
 donságaikkal magokat másoktól meg különböz-
 tetni. Egyébaránt semmi kivetőt nem találok a' Pápai iskolában, sőt azt kívánom hogy a' tanuló ifjúság számához képest öregbedjen jóltévőinek száma is naponként mind jobban jobban.

D. D. S.